

ABORDĂRI, INTERSECȚII ȘI INTERFERENȚE CULTURALE

¹S. Mateiu, drd.ing., ²C. Puiu, lect.univ.dr.ing.ec., ³V. Puiu, prof.univ.dr.ing.

¹Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași

²Universitatea „Alma Mater” Sibiu

³Universitatea „Vasile Alecsandri” Bacău

INTRODUCERE

Cultura însumează „totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire pe parcursul istoriei” [10]. Cuvântul cultură vine de la latinescul colere, tradus prin „a cultiva” / „a onora”, cu trimitere la activitatea umană. UNESCO definește cultura printr-o „serie de caracteristici distincte ale unei societăți sau grupă socială, în termeni spirituali, materiali, intelectuali sau emoționali” [11]. Aceeași sursă afirmă că zestrea (moștenirea) culturală “se transmite cu ajutorul codurilor de comunicație specifice (...): gesturi, cuvinte, scris, arte, mass media (presa / radio / televiziune), media internațională (telefon)”. Similar, se transmit și „ritualuri, cunoștințe teoretice, norme abstracte, religie”.

Cultura se însușește prin „forma de memorare subiectivă (reflexe, imagini, cuvinte) sau obiectivă (obiecte, peisaje, cărți, reguli, numere)”.

E.T. Hall (1989) scria că „un individ se poate înțelege pe sine, prin introspecție, analiză sau prin forțele care îi modelează viața, fără a înțelege cultura din care face parte”.

Pheysey (1993) acceptă dezvoltarea umană prin cultură ca „mod de viața general”, comun unei populații.

Din aceste perspective, cultura devine un model integrat de comportament uman care:

- include gândirea, vorbirea, acțiunea și creațiile materiale, depinzând de capacitatea omului de a învăța și transmite cunoaștere generațiilor următoare (*Webster's New Collegiate Dictionary*, [8]);

- însumează toate modelele comportamentale cu transmitere socială, artistică, religioasă, instituțională, dar și rezultatele muncii productive sau gândirii umane ale unei populații / comunități (*The American Heritage Dictionary*);

- exprimă modul de viață al comunității umane prin modele de comportament, însușește atitudini și elemente materiale acceptate antropologic [6];

- identifică cultura prin comunicare și dimensionează comunicarea prin cultură [6];

- evită rutinele, cutumele, unele tradiții și obiceiuri devenind un ansamblu de mecanisme

pentru controlul programelor ce condiționează comportamentele; cultura este un context real în care unele stări (procesuale / instituționale) devin semnificative [4].

Trăsăturile fundamentale, specifice, de identificare ale culturii, nu depind de aceste explicitări fiind dependente de existența unui model comportamental uman, integrat într-un sistem social caracteristic, dominant și stabil, pe intervale de timp extinse, posibil să se dezvolte în dependență directă cu capacitatea sistemului de a învăța / comunica și de a transmite cunoaștere „succesorilor printr-un proces de socializare” [8].

Mircea Eliade (1993) percepea cultura ca pe o „transfigurare a naturii prin om (...), o adăugire, un mit care organizează experiența într-o tectonică asemănătoare tectonicii în care se organizează celulele într-o viață biologică.”

John W. Gardner (1989) scrie în *Morale*: „omul este un căutător încăpățânat de semnificații”. Această „încăpățânare” constituie motivul pentru care „oamenii <<fabrică>> înțelesuri prin intermediul culturii, în scopul de a-și satisface nevoia culturală și de a exercita control asupra destinului propriu (...). Nevoia de control are o conotație colectivă și se manifestă prin interpretările comune ale evenimentelor, astfel încât membrii comunicației să stabilească o conduită de comportament unanim acceptată și să creeze raporturi și conexiuni în interiorul sistemului care, astfel, devine o entitate cu identitate distinctă” [8].

1. SPAȚIUL CULTURAL

O definiție consideră spațiul ca „formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni și exprimă coexistența obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma și întinderea lor” [10].

Prin particularizări, definiția poate exprima variante specifice: mulțime de puncte care prezintă anumite proprietăți (matematica); totalitatea normelor acceptate la intrare sau produse la ieșirea unui element de sistem (cibernetică); limitele între care se desfășoară o acțiune, etc.

Dacă cele trei dimensiuni se reduc la două, apare noțiunea de suprafață (arie, areal).

Spațiul / arealul cultural, mărginit prin limitări diverse este locul (volum / suprafață) în care cultura există (se manifestă) ca o acțiune continuă. Teoriile îl clasifică în spațiul / areal cultural fizic, exterior (obiecte culturale materiale, artefacte) și spiritual, interior (idei, comportamente, etc.).

2. DIFERENȚIERI CULTURALE

Hofstede (1991) introduce noțiunea „software in the mind”, atribuind individului o ordonare a minții prin tipare de simț / gândire / acțiune. Acestea sunt selectate și însușite, în timp, prin învățare. El conchide că suma totală a acestora exprimă „software of the mind” prin cultură. Sursele culturale sunt mediile sociale (școala, familia, comunitatea) și ele intervin într-o varietate

nelimitată. Identificarea individului cu cultura se face prin comportamente. Acestea persistă din exteriorul câmpului conștient [5].

În sens restrâns („limbaj occidental”) cultura este confundată cu civilizația (ca „*rafinament al minții*”) și se rezumă la rezultate ca educație, literatură, artă). Sensul larg al înțelegerii culturii se exprimă printr-o „*programare colectivă a minții*” [8].

Așadar cultura este un fenomen colectiv și este acceptată total / parțial de către indivizii aceluiasi mediu social. Ea trebuie delimitată de natura umană și de personalitatea individuală. Diferența este că natura umană se moștenește, având caracter universal. Personalitatea se moștenește și dobândește (prin învățare) iar caracterul ei este individual. Cultura este rezultatul învățării și caracterizează grupări / categorii de indivizi, dându-le sens existenței lor comune (fig. 1).

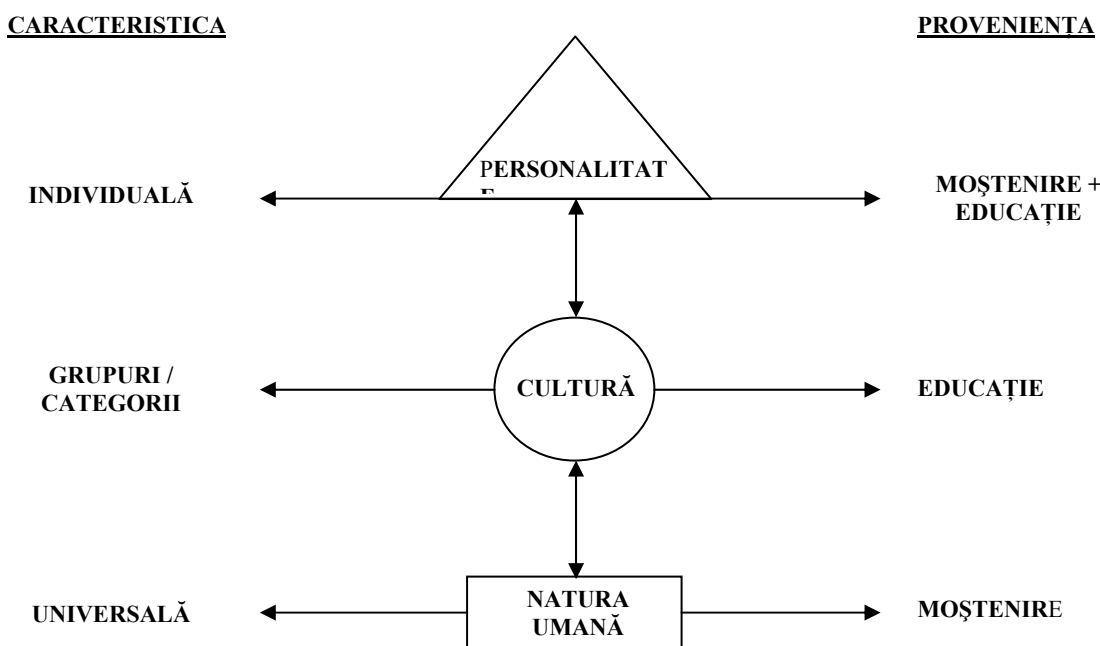

Figura 1. Diferențieri între cultură, natura umană și personalitate (adaptare după Huțu, 2007).

Normele culturale diferă între ele prin spațiile culturale (Claude Levi-Straus, citat de Hofstede, 1991). Normele unei culturi nu sunt aplicabile (în totalitate, chiar și parțial) altei culturi. De aici termenul de relativism cultural, rezultat din diferențieri culturale dintre două grupări sociale.

Membrii unei culturi pot avea manifestări iraționale [6]. Nivelul de la care acestea devin observabile pot fi situațional (ex. restricții pentru prevenirea evenimentelor nedorite); contextual (aplicarea unui context în altul); nevrotic (comportament individual deviant prin excitanți specifici – bani, putere, proprietate, sex, munca,

violență, etc.); birocratic / instituțional (în toate culturile potențialul lor este contraproductiv); cultural (viziunea indivizilor despre existență nu depășește limita culturală).

Un sistem devine cultural dacă: a) provine (ca origine) dintr-o activitate biologică, asigurând continuitate între trecut și prezent; b) este capabil să-ți facă evaluarea / analiza propriului sistem de referință fără perturbații (reper) exterioare și să aibă componente izolate (un „*vocabular cultural*”) pentru a construi „*unități complexe*”, să reflecte / și să fie reflectat prin propria sa cultură. [5,8]

Componentele izolate sunt exprimate prin

sisteme de mesaje primare (*Primary Systems – PSM*). S-au identificat “zece tipuri de activități umane ca sisteme de mesaje primare” [5]: interacțiune, asociere, subzistență, bisexualitate, teritorialitate, temporalitate, învățare, joc, apărare, exploatare. Hall (1989) a construit o matrice a sistemelor de mesaje primare (o „hartă a culturii”) pentru identificarea caracteristicilor culturale, de esență, ale unui sistem social.

Dacă elementele de linie sunt notate cu (0) – interacțiune; (1) – organizare, (2) – economie, (3) – sex, (4) – teritoriu, (5) – timp, (6) – educație, (7) – recreere, (8) – protecție, (9) – exploatare, iar cele de coloană : (0) – interacțiune, (1) – asociere; (2) – subzistență; (3) – bisexualitate; (4) – teritorialitate, (5) – temporalitate, (6) – învățare, (7) – joc, (8) – apărare și (9) - exploatare , atunci configurația unei structuri algebrice de tip inel (matrice) devine:

$$PMS = \begin{pmatrix} 01 & 02 & . & . & . & 09 \\ 11 & 12 & . & . & . & 19 \\ . & . & . & . & . & . \\ . & . & . & . & . & . \\ . & . & . & . & . & . \\ 91 & 92 & . & . & . & 99 \end{pmatrix} \quad (1)$$

Semnificațiile orizontale (liniile) / verticale (coloanele) sunt: 00, interacțiune; 11, organizare-asociere; 22, economie subzistență; 33, sex-bisexualitate; 44, teritoriu-teritorialitate; 55, timp – temporalitate; 66, educație-învățare; 77, recreere-joc; 88, protecție-apărare; 99, exploatare. Notând cu e – element matriceal, sistemul $e_{11}, e_{22}, \dots, e_{99}$ este diagonala principală a matricei PMS . Urma matricei PMS reprezintă suma acestor elemente respectiv:

$$T_r(PMS) = \sum_{i=1}^n e_{ii} \quad (2)$$

De menționat că în acest caz numărul liniilor este egal cu cel al coloanelor. Algebric matricea se numește pătratică.

Conform relației (2) urma matricei culturale PMS (*Primary Message Systems*) dezvoltă diagonala principală astfel: comunicare; limbaj (00); societate, clase, guvern (11); muncă formală, mentenanță, profesii (22); masculin versus feminin (biologic / tehnic) (33); spațiul formal, spațiul informal, granițe (44); secvențe, cicluri, calendare (55); educarea copiilor, învățare informală, educație (66); recreere, distracție, joacă, jocuri (77); apărare formală, informală și tehnică (88); resurse, contact cu mediul, tehnologie (99).

De remarcat că la originea acestei diagonale culturale se află interacțiunea (0), iar în final exploatarea (9). La intersecția elementelor matriciale (linie x coloană) apar factorii culturali specifici determinanți. Exemple: e_{42} – arii economice; e_{52} – cicluri economice; e_{86} – training științific, religios și militar, etc.

Contribuția lui Hall în această organizare de termeni culturali este importantă. El a construit o structură complexă a activităților, marcată interrelațional, prin termeni specifici (01.....99) din care cultura apare ca o schimbare în serie de activități cu origini anterioare (istorice). Din acest context structural se poate accepta posibilitățile “stocării cunoașterii prin dezvoltări tehnologice și de limbaj. Se ajunge, astfel la manifestări progresive de creativitate umană cu valențe culturale maxime de manifestare [8].

Într-o accepție similară [6,1,7,9] spațiul cultural conservă (ascunde) / protejează strategic elemente fundamentale și intimități funcționale mai mult decât le expune, însuși, față de proprii participanți. Apare *covert culture* sau cultura acoperită / ascunsă sau implicită care inventariază norme, considerate firești și necondiționat / unanim acceptate (modele intime de comportament al comunității, credințe, sentimente, altfel spus, elemente comune ale subconștientului colectiv). Acestea sunt „argumente / elemente” ale *ouvert culture*, cultura „de suprafață” / palpabilă sau explicită. Ea se manifestă prin limbaj și/sau sisteme legale, Hall consideră trei niveluri culturale prin care toate sistemele de mesaje primare (PMS) se pot manifesta: formal, informal și tehnic. Acestea sunt deduse prin stări de supraviețuire, orientare, interacționare, exploatare și expresie, coroborate pentru toate cele zece tipuri de sisteme PMS [8].

Nivelul formal este bazat pe concepte sau activități perceptuale / persuasive prin tipare conceptuale și/sau comportamentale necontestate (cu valabilitate incontestabilă, axiomatică).

Nivelul informal aduce în context noi comportamente. „La acest nivel se inițiază schimbarea prin încălcarea regulilor formale care funcționează implicit”.

Nivelul tehnic presupune „un discurs coerent logic și științific. Se transmite prin termeni expliciti.”

Cele trei niveluri coexistă în orice context, unul dintre ele putând predomina. În funcție de “limitări contextuale, sistemele informaționale și/sau tehnice se pot transfera mai rapid / mai lent, în sisteme formale, acceptate ca norme comunitare incontestabile” [8].

3. CONTEXT CULTURAL. SEMNIFICAȚIE CULTURALĂ

Contextul este definit ca fiind „un ansamblu de împrejurări care însoțesc un eveniment” [10]. Dacă evenimentul se desfășoară ca spațiu și timp în perimetrul culturii, rezultă contextul cultural ce poate fi asociat cu termeni precum: „caz, circumstanță, condiție, conjunctură, ipoteză, împrejurare, postura, poziții, situație, stare” [10]. Această asociere conferă contextului cultural o „importanță crucială în determinarea caracteristicilor unei culturi” [8]. Extinzând coordonatele definiției, Hall afirmă: „cultura este mediul omului” [6]. Ea intervine selectiv „ca o interfață” între om și societate. Maier, citat de Hall (1990), afirmă că în aceasta intervenție, cultura oferă „limite de integrare și protecție” a sistemului nervos “la supraîncărcare informațională”. Tendința spre limita maximă creează “context ridicat” în care creșterea capacității de transformare informațional nu trebuie să determine creșterea masei și complexității sistemului [6,7].

Contextul se creează pe baza a două procese individuale, unul interior (la nivel central) și altul exterior (la nivel situațional). Apare, așadar, contextul intern și cel extern. Acestea, prin asemănare creează semnificația culturală.

Importanța contextului este / se exprimă pe un interval mărginit de două extremități ale unui continuum (fig. 2).

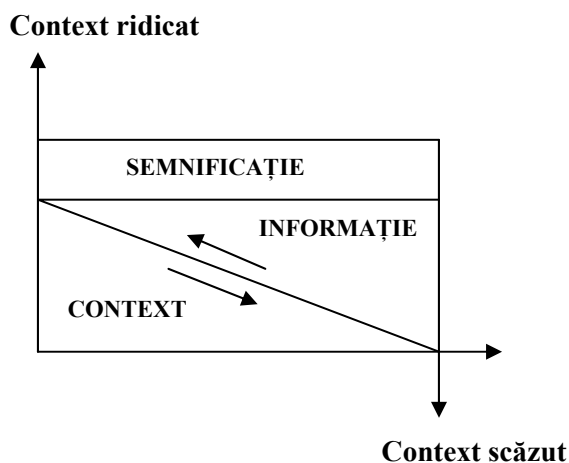

Figura 2. Continuum cultural (adaptare după Huțu, 2007).

Cultura bazată pe comunicare are context ridicat dacă cea mai mare parte a informațiilor aparțin contextului fizic sau sunt interanalizate de către individ. În cazul contextului ridicat, cele mai multe informații se transmit codificat.

Hofstede (1980, 1991) consideră că poziția geografică poate delimita caracterul de context

scăzut (culturi germanice și scandinave) sau ridicat (culturi latine, arabe, orientale). Culturi bazate pe unele tehnologii se plasează de regulă în contextul scăzut.

Există și însă diferențieri exprimate prin dimensiuni culturale caracteristice. Ele sunt complementare contextului comunicațional și se „identifică pe nivele distincte”. Aceste variații contextuale sunt datorate apartenenței simultane a unui individ la grupuri / categorii sociale multiple. Astfel se pot exemplifica nivelurile culturale naționale, cele determinate de sex / gen, separația între generații, clasa socială (în acord cu oportunități educaționale / ocupaționale, afiliere regională / etnică, religioasă / lingvistică și nivelul cultural corporatist [7].

Cultura, specifică grupurilor / categoriilor sociale transmise prin comunicare / învățare împreună cu natura umană transmisă filogenetic, este factorul esențial care creează personalități și semnificație. Prin semnificație, cultura orientează viața umană, orientând-o prin creație.

Eliade (1933) definește cultura ca fiind “*mod specific de existență a omului în Univers*”.

CONCLUZII

Cuvântul cultură vine de la latinescul *colere*, tradus prin „a cultiva” / „a onora” cu trimitere la activitatea umană.

Cultura materială aparține istoriei arheologilor (artefacte) iar cea simbolică antropologilor.

Cultura se însușește prin forme de memorare obiective (obiecte, cărți, peisaje, reguli, numere, etc.) sau subiective (reflexe, imagini, cuvinte).

Ca perspectivă individuală / colectivă, cultura devine un model integrat de comportament uman.

Spațiul cultural reprezintă locul de manifestare continuă a culturii, mărginit prin limitări diverse.

Identificarea culturală a individului / grupului social se face prin comportament.

În sens restrâns cultura este confundată cu civilizația, ca „*rafinament al minții*” (limbaj occidental) cu rezultate în educație, literatură, artă.

Sensul larg al înțelegerii culturii înseamnă „programare mental colectivă”.

Comunicarea intern-extern, în context cultural, creează semnificație culturală.

Contextul cultural poate fi intern (de proveniența cerebral) sau extern (proveniența situațională).

Cultura este un fenomen colectiv și este

acceptată total / parțial de către indivizii aceleiași mediu social.

Bibliografie

1. **Denison D.R.** *Corporate Culture and Organisational Effectiveness*, John Wiley & Sons, New York, 1990.
2. **Eliade M.** *Cultură, Cuvântul*, București, 16 dec. 1933.
3. **Gardner W. Jh.** *Morale* W.W. Norton and Company Inc., 1998.
4. **Gheerz C.** *The Interpretation of Cultures*, Basic Books, New York, 1973.
5. **Hall E.T.** *Beyond Culture*, Anchor Books, Doubleday, New York, 1989.
6. **Hall E.T.** *The Hidden Dimension*, Anchor Books, Doubleday, New York, 1990.
7. **Hofstede G.** *Cultures and Organisations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and its Importance for Survival*, Mc Graw-Hill Book Comp., London, 1991.
8. **Huțu C.A.** *Cultura organizațională și leadership. Fundamentarea capacității competitive a firmei*, Editura Economică, București, p.21, 2007.
9. **Schein E.** *Organisational Culture and Leadership*, Third Edition, Wiley Publishers, New York, 2004.
10. <http://dexonline.ro/definitie/context>
11. <http://ro.wikipedia.org/wiki/Cultura>